

Rich. Patzner

Vana-Pärnu

Üks ununenud Eesti linn.

Rich. Patzner

Vana-Pärnu

Üks ununenud Eesti linn.

1933:060

5799

A-8436

RICHARD PATZNER

Vana-Pärnu ja Uus-Pärnu — kaks iseseis- vat naaberlinna.

Kui tänapäev keegi meeldivat supel- ning kau- balinna Pärnut külastab ning tähelepanelikult sil- mitseb kõike vaatamisväärsset, jääb talle tahtmatult mulje, et selle maalerliku, mere kaldal ja kahelpool sa- manimelist jõge asetseva linna ajalugu võib ulatuda kõigeks mõni kaks-kolm sada aastat tagasi minevikku.

Tänavad ja puestikud mere kaldal, jaama ümbruskonnas ning eeslinnades dateeruvad nähta- vasti uuemast, isegi viimasest ajast. Kesklinnas aga, eriti raekoja ligiduses muutuvad tänavad üsna kit- saks. Ja vanaaja mälestuste sõber aimab siin kesk- aega, ta loodab näha hulga vana ehitusi ja ta samm muutub aeglaseks.

Kuid ehitused on suuremalt osalt pärit möö- dunud sajandist, vähesed on säilinud 18-ndast sa- jandist, veel vanemaist leiame vaid mõne üksiku ja seegi on end nagu peitnud reisija ja supelvõõra silme eest.

Vastandiks teistele vanadele Eesti linnadele, eriti Tallinnale ja Narvale, on haruldaselt vähe va- naaja mälestusi Pärnus. Ja ometi on Pärnu üks vanimaid Eesti linnu.

Kui heita pilk Pärnu linna ajaloosse ning uu- rida kohaliste ajaloolaste professor R. Hausmann'i, Karl Russwurm'i ja Const. Mettig'i töid, siis oleme üsna haaratud selle linna vaheldavast saatusest. See linn on tekkinud 13-ndal sajandil kahe linna ühtu- misest, mis vanasti täiesti lahus olid, Vana Pärnust ehk Antiqua Perona, Saare- ja Läänemaa piiskopi re-

sidentsist, ja Uus-Pärnust ehk Perona või Embeke, mis omal ajal üks Liivi ordu oli asutanud.

Vana-Pärnust pole enam jälgegi näha. Ja suvitajate ning kodu- ja välismaalt tulnud reisijate hulk kuuleb vaid harukorral midagi endisest samanimelisest, nüüd maatasa tehtud linnast. Ka Pärnu praegune noorsugu ei näita suurt huvi kodulinna ajaloo vastu. Vanad pärnlased vaid jutustavad meeleldi Vana-Pärnu saatusest seda, mis põlvest põlve neile edasi on antud.

Umbes 700 aasta eest valis Saaremaa piiskopp katedraali ja kanoonikute elumaja asutamispaiaks koha, kus kaks jõge — Pärnu ja Sauga oja Perona ehk Embeke (Emajõgi) — merre voolavad. Esimeseks ehituseks uues asuvas linnas oli kirik, ja see on praegu ainsaks, mille asukohta me täpselt teame.

Kui mõni tahab külastada seda ajaloolist kohta, siis mingi ta üle puusilla Pärnu jõe paremale kaldale, siis piki Jannseni tänavat läänepoolses sihis kuni teise, väiksema puusillani, kus seisab kalurite paate. Ja säääl, Pärnu põhjalääne perifeeria kaugemas eeslinnas, kus majakesed on vaesed ja aiad-õued viletsad, kus sajaaastane surnuaed, säääl asetseb Vana-Pärnu.

Siin elas kord piiskopp oma doomhärradega. Siit nad valitsesid rahvast ja maad. Ainult tänavate nimetused lasevad oletada välise tunnusena siin kadunud linna asukohta. Ükski vare, ükski müür, ükski mälestuskiivi ei tuleta vana aega meelde. Vana-Pärnu jäänused on sügavas tuiskliivas, kalurite asunduste all. Selle väikse maalapikese alla on maetud Eesti Pompei.

Alljärgnev on mõeldud Vana-Pärnu asutamise ning selle ununenud linna ajaloo mälestuste elustamiseks. See väike reministsents aidaku kaasa Eesti mineviku ja kodumaa vanaaja mälestuste tundmiseks.

Vana-Pärnu asutamine, arenemine ja hävimine.

Vähe teame tänapäev Vana-Pärnust, vähe võime sellest jutustada.

Saare- ja Läänemaa piiskopp Heinrich heitis 13-nda sajandi esimesel poolel eestlased alla ja aastal 1238 sõlmis ta Liivi Saksa rüütliorduga lepingu, mille põhjal 300 vakamaa sissetulek läheks projekteeritud katedraali ehitamisele ning korrashoidmisele. Selles lepingus oli ette nähtud, et kõik sissetulekud mainitud maaalast kolmel esimesel aastal läheksid Stenborch'i, pärast Libulaks (Leal) nimetatud lossi ehitamiskuludeks. Nii võis aastal 1241 takistamatult Vana-Pärnu katedraali ehitamisega algust teha. Nurgakivi panemise täpset aastat ei ole seni kindlaks tehtud. Vana-Pärnu asutamisega ei olegi vist palju viivitatud pärast aastat 1241, sest 13-nda sajandi neljakümnendail aastail oli katedraali ehitamine juba lõpule viidud, ja ega neil aegadel elamine ning ehitamistempo nii kiire polnud kui tänapäev. Katedraali oletatud suurus laseb arvata, et ehitamiseks mitu aastat kulus. Asukohaks oli, nagu juba tähendatud, kahe sisemaalt tuleva jõe, Sauga oja Perona ja Perona või Embeke merre yoolamise koht.

Kirik oli Vana-Pärnu esimeseks ehituseks. See oli tuumaks uuele asundusele ja tsentriks asutatava piiskopi residentslinnale.

Aastal 1251 muutis piiskopp Heinrich Perona kaldal uuesti ehitatud katedraali doomkirikuks ja määras kindlaks doomhärrade õigused ning kohustused ja nende elukohaks kiriku ligema ümbruse.

Nüüd algas kanoonikute elumajade ehitamine, samuti hakkas siia juba katedraali ehitamise ajast asunikke kogunema, kes lootsid Vana-Pärnus leida elamis- ja teenimisvõimalusi. 13-nda sajandi teisel poolel oli Vana-Pärnu juba valmis. Möödavoolava jõe Perona järele hakati linnagi Peronaks nimetama.

Kui aga natuke hiljem ka jõe vasakule kaldale, sääl kus ta Embekega ühineb, linn kerkis, mida samuti Peronaks nimetati, hakati vahe võimaldamiseks Vana-Pärnut Antiqua Peronaks ja uut linna Uus-Peronaks ehk Embekeks nimetama.

Praegune Pärnu on Liivimaa Saksa ordu poolt asutatud Umbes samal ajal, kui Saaremaa piiskopp Vana-Pärnus katedraali ehtas, mõistis ordu Embeke jõesuu koha tähtsust nii kaubanduslikus kui ka maavalitsemise mõttes, ja aastal 1255 ehtas ta lossi, milles komtuur aset leidis

Vana-Pärnu ja Uus Pärnu, need kaks naaberlinna, elasid sallimatuses ja vihkasid teineteist. Vaenulisuse põhjuseks olid Saaremaa piiskopi ja Saksa ordu vahel valitsevad lahkkelid. Ja kuigi need kaks linna juba oma geograafilise asendi pärast — lähedane naabus — oleks pidanud harmoonilises koostöös elama, olid siiski Vana-Pärnu piiskopi mõju ja Uue-Pärnu ordu võimu vahelised vastolud selleks liig teravad. Nii mõnelegi raskele saatuslikule hobile mõlemais linnades oli alatine rumal vaenulisus Vana- ja Uus Pärnu vahel põhjuseks; see kiirendas isegi Vana-Pärnu hukkumist.

Vana-Pärnu oli Saare-Läänemaa piiskopi ja doomhärrade kontsiili asukohaks kõigest 12 aastat. Liivimaal valitseid piiskopid rahvast ja maad, doomhärрад aga — neid hüüti ka kanoonikuiks — hoolitsetid Vana-Pärnu kirikliku elu eest ja valvasid kõik-sugu valitsemise toimingute üle. Valitsemise küsimusi arutati tavaliselt doomhärrade nõukogus, n. n. kapitlis. Vana-Pärnu kapitlisse kuulus 12 doomhärрад, kes koos elasid, nagu mungad kloostri-s. Kapitli eesotsas seisis praost. Kanoonikute vaim-lise elu järele valvas dekaan, kuna koolielu oli skola-stikuse juhatada. Viimase amet nõudis tol ajal palju aega ja vaeva. Skolastikuse hoole langes ki-

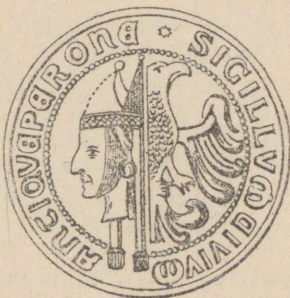
rikuraamatute pidamine ja käsitsikirjutatud kooliraamatute hankimine.

Doomhärrade elu allus rangetele ettekirjutustele ja määrustele. Meie ajani säilinud piiskopi määrustest doomhärrade kooselu kohta võime näha, et doomhärрад teataval tunnil olid sunnitud ilma kätärata magama heitma ühises magamisruumis. Kes sellest eemale hoidus dekaani loata ja ka varajasele hommikmessile ei ilmunud, pidi oma üleastumisest doomkapitli ees aru andma ja veel enne einet 50 palvet lugema.

Aastal 1251 muudeti Vana-Pärnu katedraal doomkirikuks ja aastal 1263 oli ta juba hävitatud. Nimelt viimasena nimetatud aastal tungis Leedu vürst Troinat Läänemaale, süüdates ning laastades maad. Tema hävitamistöö läbi hukkus ka Vana-Pärnu. Kirik ja selle ümber olevad ehitused näisid rusuhunnikuna. Kurva sündmuse tagajärjel valis piiskopp oma asukohaks Haapsalu, kuhu ta uue katedraali ja doomhärrade elamud ehitas. Kuid see piiskopi residentsi ja valitsemise üleviimine Haapsallu sai Vana-Pärnu arenemisele saatuslikuks. Ja kuigi Saaremaa piiskopp oma otsustava sammuga Vana-Pärnult võttis palju elujõudu ja väljavaadet edukale edasijõudmisele ning kaubanduslikule õitsejärgule, siis ei olnud siia pandud linna elueod mitte kadumisele määratud. Leedulaste jäetud rusudest tõusis uus asundus.

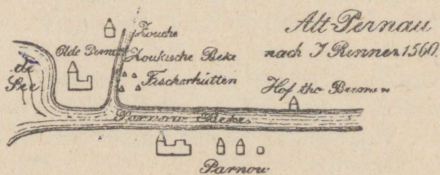
Doomi varemeist ehitati uus kirik. See pühendati pühale Toomale. Kolmsada aastat seisis see püha Tooma kirik vana-pärnlaste usuliste eluavalduste teenistuses. Nüüd aga on selle kiriku jäänu-sed, mis on osalt veel vana katedraali müürid, juba nelisada aastat sügavas maas

Saksa linnade eeskujul oli ka Vana-Pärnu linna valitsemine nõukogu kätes, mille eesotsas linnapäa

Vana-Pärnu pitsat aastast 1427

Päälkiri: SIGILLUM CIVIUM
ANTIQUAE PERONE

Vana-Pärnu, J. Renneri järele aastast 1560

Olde Pernov — Vana-Pärnu

Parnow — Uus-Pärnu

Zouche — Sauga

Zoukische Beke — Pärnu jõgi

Fischerhütten — Kalameeste hurtsikud.

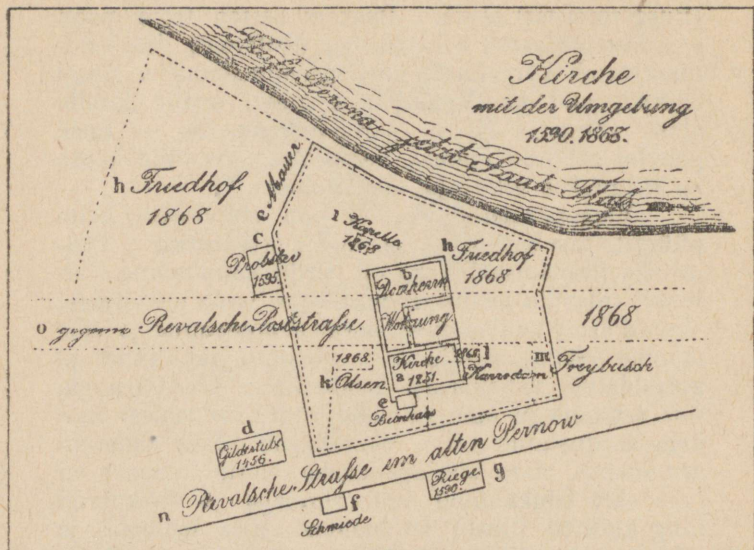
de See — meri

(Bürgermeister) seisis. Piiskopi asetas tema poolt ametisse määratud kohtulik fogt (Stiftvogt), kes vaidlusasjus oli kõrgeimaks apellatsiooninstantsiks. Nagu kõikjal, olid ka Vana-Pärnu gildid endile kindla aluse võtnud. N. n. pärandusraamatus — meie päevini säilinud raamat Vana-Pärnu kruntide kohta — räägitakse gildi aja olemasolust.

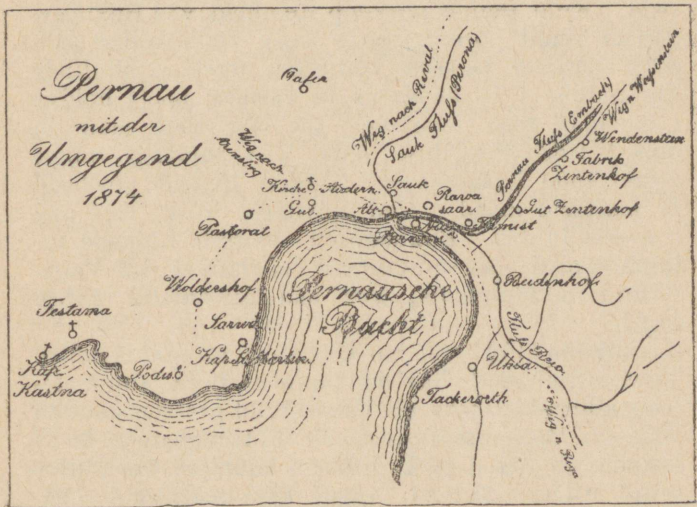
Vana-pärnlased elatasid end aiandusest, kalapüügist, maaharimisest ja loomakasvatusest. Päämiseks teenistuseallikaks oli siiski kauplemine sise-maalt tulevate loodusproduktidega, iseäranis viljaga. Vana-Pärnu kaubanduse normaal-arenemine ja edenedmine olenes kahtlemata esijoones rahulikust ja korraldatud vahekorrast naaberlinna Uus-Pärnuga, mis asukoha ja oma isandate võimsuse poolest rohkem soodustatud oli. Vana-Pärnu oleks pidanud aru saama, et ta põhjapanevaks elutingimuseks on just elav läbikäimine vennaslinnaga ja kokkuhoid ning koostöö ühiste kaubandushuvide loomisel ja läbiviimisel. Kuid asi oli just vastupidine. Vana-Pärnu ja Uus-Pärnu liginemist takistasid kitsarinnalised kaubandusseadused, mis rajatud olid toleaeagsete olude võõrale mõistmisele. Liivimaa prälaatidel oli aastal 1521 kavatsus asutada ülikool. Selle asukoha kaalutlusel võeti ka Vana Pärnu arvesse. Selle täide viimata jäetud plaani aluseks ei olnud mitte ainult kirikuolude parandamine, vaid ühtlasi loodeti ülikooli asutamisest ka Vana-Pärnu materiaalse olukorra tervenemist.

Muudeks saatuslöökideks olid Vana - Pärnule tulikahjud ja sõjarüüstamised, mis aitasid kaasa veel mitte õitsele jõudnud linna hävimiseks.

Järgmine õnnetus tabas linna aastal 1533. n. n. Läänemaa tüli ajal. Aasta varem oli nimelt Haapsalu doomkapitel koos Läänemaa rüütelkonnaga Saaremaa piiskopi Reinhold von Buxhoevden'i val-

- Vana-Pärnu doomkiriku ja selle ümbruskonna plaan :
- Doomkirik, pärasine Tooma kirik, ehitatud hiljem 1251 a.
 - Doomhärade korter, 1251—1263.
 - Vana-Pärnu praosti elumaja, 1595 a.
 - Gildimaja, 1456 a.
 - Luukamber, müürid.
 - Sepikoda
 - Rehi 1590 a.
 - Surnuaed, 1868 a.
 - Kabel, 1868 a.
 - Kapten Olseni maja, 1868 a.
 - Karutamme maja 1868 a.
 - Kapten Freibuschi maja, 1868.
 - Tallinna tänav Vana-Pärnus.
 - Nüüdne Tallinna postmaantee, mis põiki üle endise doomkiriku viib.

Pärnu ja selle ümbruskonna kaart aastast 1874

landanud. Teda süüdistati vägivallategudes, oma kohustuste ja lubaduste mitte-täitmisel ja tähelepanu ning pahameelt äratavais eluviisides Buxhoevden'i asemel Saare- ja Läänemaa piiskopiks sai Markgraf Wilhelm von Brandenburg, kes kõik rattad oli käima pannud, et Liivimaal võimule ja vürstitroonile pääseda. Kuid senine piiskopp Reinhold von Buxhoevden ei olnud põrmugi nõus oma võimukohta tülitada kaotama ja seda võitluseta uuele järeltulijale üle andma. Ta ähvardas ta vastase poole hoidva Läänemaa teha maatasa. Ja tõepoolest saatis ta oma koleda ähvarduse täide. Ta sõjavägi tungis aastal 1533 Läänemaale. Toored hulgad põletasid ja laastasid maad. Nad hävitasid kõik, mis neil teel ette juhtus. Buxhoevden'i tooreste hulkade tullesütamised ja rüüstamised ei jätnud ka Vana-Pärnut puudutamata, kus nad aimamatut kahju tegid.

Aasta 1533 oli ka Uus-Pärnule saatuslikuks. Terved linnaosad hävisid tapmistest ja süütamisest, mille alustajaks oli Vana-Pärnu preester Johann Droste. Mõlemate tulikahjude ühtelangemine laseb oletada, et Vana- ja Uus-Pärnu süütajad ühenduses seisid, nii et mõlemad linnad kannatada said Läänemaa tüli tagajärjel tekkinud toorenemisest ja kommete langusest.

16-nes sajand tõi Vana-Pärnule täielise hävimise, lõi sügava haava Vana-Pärnu eeljuurtele ja andis surmahoobi, mis kõik hävitas. Järsku lõppes vana Liivi viiekümneaastane rahuaeg, kus jõukus ja rikkus õitsel oli. Järgnes kauakestev ja verine Vene-Liivi sõda, mis meie kodumaa poliitilise ja majandusliku elu põhjalikult muutis. Saksa oruvõim Liivimaal oli kokku varisenud ja teda ähvardas paratamatu hävimine. Rootslased, venelased, poolakad ja taanlased võitlesid Vana-Liivi omanda-

mise pärast. Linnad pidid ütlema suuri kahjusid kandma. Vana-Pärnule olid veel aastad 1560, 1575 ja 1577 saatuslikud, kus ta laastamiste ja rüüstamiste osaliseks sai.

Poolakad võtsid Uus-Pärnu oma alla. Arenenud kaubandus ja laialdane läbikäimine andsid linnale häid tulevikulootusi. Poola võimu esindajad võtsid lähedases naabruses asetseva Vana-Pärnu linna valitsemise ka oma kätte. Nii oli Vana-Pärnu oma iseseisvuse kaotanud ja nüüd Uus-Pärnust täiesti ripuv. Juba aastal 1568 olta Poola kuningas käsu annud Vana-Pärnu linna ühes Tooma kirikuga maa-tasa teha. Kuid möödus veel 30 aastat, enne kui Vana-Pärnu otsustav hävitus pidi ette võetama

Seda lühikest vaheaega kasutas Vana-Pärnu selleks, et raskesti kannatanud kohas jälle ühistuunet luua. Ja Vana-Pärnusse asus uuesti võõraid kaupmehi ja käsitöölisi. Nad tegutsesid iseseisvalt ja said sel kombel uus-pärnlastele võistlejaiks, kes kõrgemal valitseval kohal seisid ja linna valitsemisküsimustes eestkostjaiks olid vana-pärnlastele. Säärane olukord tekitas aga konflikte, mis jällegi Vana-Pärnule kahjuks tulid.

Uus-Pärnu elanikud tõstsid kaebuse poola komissaride ees, üteldes, et uute asunike tegevus Vana-Pärnus halvab Uus-Pärnu kaubanduslikku ja tööstuslikku edenemist. Need kaebused mõjutasidki Poola võimu esindajaid aastal 1599 lõplikult otsustama Vana-Pärnu hävituse.

5 aastat anti kodanikele ärakolimiseks aega. Ja järgneval Poola-Rootsi valitsemise vahetusel kaob Vana-Pärnu linn täieliselt. Viimiste jäänustena olid vaesed kalurionnid mererannal, milled a. 1603 Poola sõdurid hävitasid. Hävis Vana-Pärnu, hävisid jäljetult linna elueod.

Viimse teate kadunud linnast evime aastal 1609. Siis pakkus Vana-Pärnu kurba pilti ning seda kirjeldatakse rusuhunnikuna. Samal aastal vallutasid poolakad Uus-Pärnut teiskordselt. Kaks aastat hiljem s. o. aastal 1611, keelis Poola kuningas Sigismund III ametlikult Vana-Pärnu uuesti ülesehitamise. Selle keelu otstarbeks oli Uus-Pärnu seisukorra kindlustamine ja ta kaitsmine Vana-Pärnu kasvu ja tõusu vastu. Nii oli Vana-Pärnu nüüd täiesti kustutatud linnade nimestikust.

Poola ja Rootsi vahel peetava sõja ajal vahetas Uus-Pärnu tihti oma isandaid. Kaks korda langes ta rootslaste kätte. Uus-Pärnul oli ikka veel salajane kartus, et Rootsi valitsejad siiski vastu Poola kuninga Sigismund III määrust võiksid uuesti üles ehitada Vana-Pärnu. Uus-Pärnu oli küll algusest peale Vana-Pärnust palju ette jõudnud, siiski tundis ta end oma võistlejast oma arenemises takistatud. Ka nüüd nõudsid uus-pärnlased selgust ja kindlust. Mis puutub Vana-Pärnu saatusesse, siis ajasid ses asjas Rootsi valitsejad sama poliitikat mis poolakadki. Uus-Pärnu privileegiumide kinnitamisel töötas kuningas Karl IX Vana-Pärnu ülesehitamist mitte lubada. Sama lubaduse andis ka Gustav Adolf aastal 1617 ja 1626.

Suurel Eestimaa kultuuri ja teaduse edendajal kuningal Gustav Adolfil oli kavatsus Tooma kiriku varemed ümber ehitada uueks kirikuks naabruskonna talumeestele ja Vana-Pärnu territooriumil haigemajale alus panna. Kuid need kuninga kavatsused ei leidnud täidesaatmist. Kolmekümneaastane sõda, kus kuningas Lützeni all kangelassurma leidis, sai siin takistuseks.

Nagu ikka uuesti ilmuv viirastus jälgis Uus-Pärnut kartus, et Vana-Pärnu varemeist jälle uus linn võiks tõusta. Poola kuninga Sigismund III määrus

ja Rootsi valitsejate Karl IX ja Gustav Adolphi kinnitused Vana-Pärnu saatuse kohta andsid uus-pärnlastele vaid ajutist rahustust. Võistleja uuesti-elluärkamine viirastas jälle.

Kui aastal 1625 kunigas Gustav Adolf krahv Bernhard Thurn'ile kinkis mitmed Pärnu nimelised mõisad, sattus Uus-Pärnu linnanõukogu tõelisse rahutusse. Uus-Pärnu linnanõunikud suutsid Rootsi kuningalt lubaduse saada, et krahv Thurn Uus-Pärnu lähedusse ühtki asundust ei loo ega oma alamail luba sääl naabruses kaubelda.

Rootsi valitsuse loal kanti aastal 1660 Tooma kiriku viimsed jäänused laiali Kivid kasutati Uus-Pärnu linnakooli ja haigemaja ehitamiseks. Saja aasta pärast oli Tooma kirikust vaid prügihunnik järel, mida »Poola kantsiks« hüüti. Uus-pärnlased kaevasid siin tihti raiutud kive välja. Neid ajaloolisi kive kasutasid nad nurgakivideks oma elamute ehitamisel.

18-ndal sajandil vaadati Vana-Pärnu maa-alale kui Uus-Pärnu eeslinnale. Vana-Pärnu nimetus oli ununenud. Ei olnud enam piire naaberlinnade Vana- ja Uus-Pärnu vahel. Oli vaid üks linn, mida lihtsalt Pärnuks nimetati. Vana-Pärnu, mis oli üks kaugemaid linnaosi, kuulus Sauga patrimoniaal-maa-alale, mida Sauga külaks nimetati.

19-nda sajandi alul rajati Vana-Pärnu doomkiriku alusmüüride läheduses surnuaed, kuhu matma hakati Vana-Pärnu eeslinna ja naaberlinna surnuid.

Möödunud sajandi kestel asub endisele Vana-Pärnu maa-alale Eesti kalureid ja merimehi, kes ehitasid sinna viletsaid elamuid ja elavad veel praegu kohas, kus kord piiskopp resideeris ja doomhärjad võimul olid, kus hiljem linnapää ja nõunikud iseseisvalt linna valitsesid

Vana-Pärnu hävimise põhjused.

Aastal 1599 anti käsk Vana-Pärnu hävitamiseks. Rohkem kui 300 aastat on lõhutud linna varemed olnud sügava mulla all.

Kord moodustasid selle linna elanikud ühiku, asutasid linna, elustasid oma usulist tunnet alul doomkatedraalis, siis Tooma kirikus, usaldasid linna valitsemise linnapäa ja nõunike hoole, elasid läbi karne sõjaaastaid ja õnnelikke rahuaegu, kannatasid nälga ja katku, edendasid kutselisi huve gildides ja tsunftides ja võitlesid hääs usus, kuid kitsarinnalisuses ja õnnetust-toovas ühekülguses, oma linna privileegiumide ja kaubanduslike huvide eest.

Nüüd on ununenud Vana-Pärnu rõõmud, kannatused, on ununenud linna nimi, ununenud linna jäänused. Kadunud sugupõlvede hauad vaikivad. Vaikib ka meie sugupõlve osavõtt Vana-Pärnule.

Kuidas elasid vana-pärnlased? Mida nad elasid läbi?

Ainult väheseid elumärke leiame kolletunud dokumentidest ja paberitest, mis meile räägivad ununenud linnast, mille saatust on tahetud käsitleda käesolevas kirjutuses

Ei tohi vastamata jätta veel üksikuid küsimusi. Tahtmatult tekivad nad lugejas ja nõuavad seisukoha võtmist.

Mispärast pidi Vana-Pärnu hävima?

Mispärast karistas saatus oma kodanike hääkäigu eest võitlejat linna?

Kas ei olnud ainustki võimalust Vana- ja Uus-Pärnule elujõudu ja arenemist anda?

Kas vennaslinnad ei saanud ühiselt edasi elada ja edeneda?

Nad oleksid seda võinud. Kuid nad ei tahtnud seda. Kitsarinnalisus pimestas vana-pärnlasi. Nad ei tahtnud sõbrustada ja ühineda jõukama,

võimsama ja soodsamalt asuva naaberlinnaga. Nad tahtsid võita võistleja Uus-Pärnu, võibolla selle täiesti hävitada, aga hukkusid ise selles võitluses. Vana-pärnlased kaevasid ise oma linnale haua Igavesse unustusse langes kõik, mis nad olid ehitanud, oma kodu, oma kodukoht. Vana-pärnlaste kitsarinnalisesuse ja joonakuse pärast hävis linna elu ja õnn, mis juba 400 aastat oma olemasolu eest võitles ja ometi lõppeks muutus nüüd ununenud rusuhunnikuks

Õnne käsi hoidis Uus-Pärnu, praegust Pärnu linna, omaaegset Vana-Pärnu naaberlinna ja võistlejat. Uus-pärnlased arenesid soodsamais tingimustes. Nende juhtnööriks ei olnud mitte kitsarinnalises ega kangekaelne pimestus, vaid nii mõndki kasutoovat õpetust võtsid nad elust. Nad tabasid õieti iga aja vaimu ja täitsid mõistlikult selle nõudeid. See seletab, miks praegu Pärnu suutis vastu panna kõigile tormidele, — sõdadele, katkule, näljale, miks ta kaubandus ja tööstus nii arenes, et praegune Pärnu neljandal kohal seisab Eesti linnade peres. Ekspordi alal tegutsev kaubalinn ning eelistatud supellinn Pärnu on küllaldaselt oma elujõulisust üles näidanud, ja ta praegune püüe on reisi-jaile ja arvurikkaile kodu- ja välismaa supelvõõraile kõike võimaldada, mida moodne linn iluduses, kunstis, mõnususes ja otstarbekohasuses võib pakkuda.

Edusamme mõistev Pärnu, mille püüded alatiselt linna ilustamisele ja olukorra parandamisele on sihitud, mõtelgu vahest ka praegusele huvituseta linnaosale, mis kord samaõiguselise naaberlinnana Uus-Pärnuga võistles. Mõlema linna võistluses jäi võitjaks Uus Pärnu, Vana-Pärnu aga, Eesti ununenud Pompei, kadus vaenulisuse hävitavate laava-voogude alla.

Oleks tänuväärt ülesanne meie sugupõlvele Vana-Pärnus kaevamisi toimetada. Paljugi tuleks siin päevavalgele, mis 3—400 aastat mullas on maganud ja nüüd meile rääkida võiks sellest, mis juba ammu ununenud.

